

Eröss Réka

A szemlélődés derűje

Recenzió Walter Benjamin *A belső világ krónikája* című könyvéről

Absztrakt: Recenzióban Walter Benjamin *A belső világ krónikája* című, Zsellér Anna által fordított és összeállított önéletrajzi írásait tartalmazó kötetet ismertetem, középpontba állítva a kötet két leghangsúlyosabb szövegének, a *Moszkvai naplónak* és a *Berlini krónikának* a részleteit. Az előbbi 1926–27 fordulóján, Benjamin egy hónapos oroszországi látogatása alatt keletkezett, az utóbbit pedig, amelyben a filozófus fiatalkori éveire és szülővárosára emlékezik, 1932-ben Ibizán írta. A városképként és önéletrajzi szöveggként egyszerre funkcionáló írások főként autentikus kritikai attitűdjükkel hívják fel magukra a figyelmet. Míg a *Moszkvai naplóban* a szovjet proletárdiktatúra melletti maradéktalan elköteleződésre való képtelenség, a *Berlini krónikában* a polgári életforma ellentmondásaival szemben táplált ellenérzések szolgáltathatnak alapot a kritikának. A berlini és moszkvai városképekből az a Benjamin stílusára jellemző derűs szemlélődés köszön vissza, amely a dolgok és a jelenségek mélyére hatol, és belső, rejtett lényegüket tárja az olvasó elé.

Kulcsszavak: önéletrajz, napló, Walter Benjamin, Moszkva, Berlin

Zsellér Anna 2020-ban a Kijarat Kiadónál megjelent fordítása Walter Benjamin önéletrajzi írásainak egy részét gyűjti egybe.¹ A kötet *A belső világ krónikája* címet viseli, legterjedelmesebb és egyben leghangsúlyosabb szövegei, a *Moszkvai napló* és a *Berlini krónika* mégis inkább a külvilágról, a címekben szereplő városok légköréről és az azzal kapcsolatos észrevételekről adnak hírt. Benjamin szülővárosának, Berlinnek és a német filozófus egy hónapos – úgy magánéleti, mint szakmai okokból történő – moszkvai tartózkodásának leírásaiban valóban fel-felvillan az író bensőséges érzés- és gondolatvilága; ez azonban legtöbbször kísérőként van jelen a külvilággal kapcsolatos, zavarba ejtően pontos és éles szemű észrevételei mellett.

A városképek egy Gershom Sholemhez és egy Julia Radt-Cohnhoz – akibe maga Benjamin is szerelmes volt – írott levéllel, illetve két szakmai önéletrajzzal egészülnek ki. A könyv első (Benjamin harmadik) önéletrajza 1928-ban készült, és az írás akkori szerzői önértelmezésének lenyomatát őrzi. A második ilyen jellegű művét (a hatos számút) pedig Adorno kérésére írta 1940-ben, aki az önéletrajzot azért kérte, mert megpróbálta elintézní, hogy filozófustársa az *Institut for Sozialforschung* (*Társadalomkutató Intézet*) nevében beutazási engedélyt kaphasson az Egyesült Államokba.

Az önéletrajzi írásokként emlegetett szövegek változatos formában és stílusban íródtak. A *Moszkvai napló* Benjamin 1926–27 telén tett oroszországi látogatása során született. Az utazás elsődleges oka nem annyira a szovjet szakmai-tudományos élet megismerése és az abba való beilleszkedés iránti törekvés – ez utóbbit tekintve Benjamin nem járt különösebb sikerrel –, mint inkább az ideg-összeroppanását követően egy moszkvai szanatóriumban lábadozó lett színész és kommunista mozgalmár, Asja Lácis² közelsége iránti vágy volt, akivel Benjamin 1924-ben ismerkedett meg Capri szigetén. Később az *Egyirányú utcát* is neki dedikálja a következő mottóval ellátva: Ennek az utcának / Aszja Lácisz utca / a neve: / ama másik után, / melyet / mérnök-névadója / a / szerzőn át nyitott” (Benjamin 1980: 483). A klasszikus naplóformának köszönhetően a *Moszkvai napló* a kötet legszemélyesebb hangvételű darabja, melyet lapozgatva az olvasó „olyan közel kerül a szerzőhöz, hogy szinte a légzését is hallja a jól fűtött és tágas szállodaszobában” – véli a fordító a kötethez írott utószavában (211). A naplóbejegyzések egészen más, törekeny jellemvonásait megvilágító fénybe helyezik a német filozófust. Kendőzetlenül, az önkritikát sem mellőzve vall bennük a Lácis iránt érzett szerelméről, az annak beteljesületlensége okán érzett frusztrációról és csalódottságról, a Bernardt Reichhoz – aki a látogatás idején Lácis élettársa – fűződő barátságának hullámvölgyeiről. Nem utolsósorban pedig moszkvai tapasztalatairól is beszámol, a kialakult és megszilárdulóban lévő, mégis állandóan változó társadalmi légkörről, a képlékeny történelmi szituációtól és benyomásairól és észrevételeiről. Utóbbiak alapján írja meg aztán a *Moszkva* című városképet – Martin Buber kérésére – Buber *Die Kreatur* című folyóirata számára. A teljes szöveg végül kézirat formájában maradt fenn; egy részét a *Humanité* című francia lap közölte 1927-ben *A proletár ifjúság jelenlegi fejlődése* címmel.

1 2023-ban a Kijarat Kiadó újabb Benjamin fordításkötetet jelentetett meg ugyancsak Zsellér Anna szerkesztésében és fordításában *Hasis Marseille-ben: Városképek, gondolatképek és más írások* címmel.

2 Asja Lácis lett színész és rendező volt, akibe Benjamin szerelmes lett. Caprin történet megismerkedésükkor ezt írta barátjához, Gershom Sholemhez szóló levelében: „A legérdekesebb ember itt egy rigai bolsevista lett nő” (lásd *Moszkvai napló*, 2. jegyzet). Benjamin Lácis hatására kezdett el közeledni a marxizmushoz.

A naplóforma vallomásosságát jól ellenpontozza a *Berlini krónika* átfogóbb, esszéisztikus szemlélete, bár helyenként ebben is megjelennek intim, többek közt a szerző erotikus fantáziáját érintő részletek. E szöveg, amely 1932 nyarán Ibizán keletkezett, Benjamin búcsúja szülővárosától, amely fontos szerepet játszott elméleti útvonalaiban kitaposásában. Benjamin ekkor a fasizmus térhódítása miatt szülővárosa elhagyására kényszerült, és sejthette, hogy kevés esélye maradt a visszatérésre. A *Berlini krónika*, amely verses és prózai formában egyaránt fennmaradt, és amelyet a *Berlini gyermekkor a századforduló táján* című esszé előzményeként szokás emlegetni, szintén önéletrajzi szöveg, de itt a szerző személye többnyire csendben megbújik a szabadon szemlélődő, éles szemű megfigyelő mögött, aki élményeinek és emlékeinek szemlélésében meglepészik annyival, hogy személyességét a nézőpont egyediségére korlátozza, és örömét leginkább a szubjektív valóság minél kompaktabb és kimerítőbb megragadásában leli. Miután a *Die Literarische Welt* kérésének eleget téve belekezd a glosszasorozat írásába, Benjamins kihívás elé állítja a laza, személyes stílus kialakítása: „...egyszeriben kiderült, hogy a szubjektum, amely az évek során hozzászokott, hogy a háttérben maradjon, nem hagyja magát olyan egyszerűen színpadra csábítani” – írja (153).

A *Moszkvai naplót* – csakúgy, mint a *Berlini krónikát* – áthatja egy sajátos, a világ, annak dolgai és viszonyai iránti kíváncsiságból és éber figyelemből fakadó derű. Benjamin a városképekben – nemkülönben, mint az *Egyirányú utca* szövegeiben vagy a művészetkritikai esszéiben – az apró, legtöbbek által lényegtelennek vélt, valójában azonban beszédes és jelentőségteljes részletek iránti lenyűgöző érzékről tesz tanúbizonyságot. Olyan különleges lényeglátás ez, amely egy város utcáinak vagy lakásbelsőinek elrendezéséből, a járókelők arckifejezéséből vagy akár a közlekedési stílusából is képes érvényes következtetést levonni. Walter Benjaminról szóló esszéjében Tamás Gáspár Miklós éppen erre a különleges tehetségre hívja fel a figyelmet, melynek lényege „a látszólag marginális jelenségekben (a barokk szomorújáatéktól a bélyeggyűjtésig és a gyermekkönyvekig) föltárni a lényegét és fölforgatni a kulturális hierarchiákat” (Tamás 2021). Benjamin a *Moszkva* című Denkbildben (gondolatképben) például külön részt szentel a villamosközlekedés rendkívül szellemes leírásának:

A villamosközlekedés Moszkvában mindenekelőtt taktikai tapasztalat. [...] A szívós lökdösődés, tolakodás, válaszlökdösődés hang nélkül és a legnagyobb szívéllyel zajlik minden egyes felszállásnál a legtöbb helyen már zsúfolásig teli kocsiban. (Ilyen alkalmakkor még soha nem hallottam egyetlen rossz szót sem.) Ha már odabenn van az ember, akkor kezdődik csak a vándorlás. A bederesedett ablaküvegeken keresztül sosem felismerhető, hogy a szerelvénnyel éppen hol tartózkodik. Ha mégis kiderül, az sem segít sokat. A kijáráshoz vezető utat szorosan beékelődő embertömeg zárja el. Mivel hátul kell beszállni, de elől kell elhagyni a kocsit, az ember kénytelen ezen a tömegben átjutni. Az előrejutás legtöbbször természetesen súbokban történik; a fontos állomásokon a kocsit majdnem teljesen kiürül. Tehát maga a moszkvai közlekedés is java-részt tömegjelenség (128).

A városkép bővelkedik az ehhez hasonló ironikus leírásokban, mint például a lenini tekintélyre hivatkozó plakátkampány bevetésével államilag korrigálni kívánt orosz időér-zék (127) kapcsán megfogalmazott gondolatok, vagy épp a magánélet bolsevizmus általi

felszámolásának (125) és a kispolgári lakásbelsők fojtogató zsúfoltságának leírásában, amelyekről aligha olvasható ennél pontosabb, lényeglátóbb leírás:

A kispolgári berendezési stílushoz hozzátartozik a kitöltöttség: borítsák képek a falat, párnák a kanapét, terítők a párnákat, a falipolcokat apróságok, színes üvegek az ablakokat. (Az efféle kispolgári szobák csataterek, amelyeken győzelmesen vonul át az árutöke pusztító rohama: semmi emberi nem tud bennük kisarjadni többé) (125).

Engedtessek meg itt egy rövid kitekintés, amelyben rávilágítok a Benjamin és (a fiatal) Lukács György filozófiai munkássága közti párhuzamra. Mindkét szerző a német romantika felől érkezik, és az irodalomkritikán keresztül lép be a filozófia és a társadalomkritika teréjére. Sőt, mindketten a századelő „romantikus antikapitalizmusának” (Lukács 2009: 16) szellemében fogalmazzák meg a német polgári életforma silányságával szembeni kritikájukat. Érdekességképp megemlítendő, hogy *A regény elmélete* és *A műkritika fogalma a német romantikában* ugyanabban az évben, 1920-ban jelent meg, jóllehet a két gondolkodó közti eltérés azonnal megmutatkozik, amint megvizsgáljuk a műkritika lényegével szembeni attitűdjeiket. Elsőre ebben is mutatkoznak hasonlóságok, hiszen a romantikus műkritika-fogalomnak megfelelően mindketten a műalkotás lényegéhez, formájához igyekeznek eljutni, melyről feltételezik, hogy a műben immanensen jelen van és felfejtethető. Azonban míg Lukács figyelme az általa kidolgozott forma-fogalomban lentről felfelé, a nagyobb, a magasabb, sorsszerűnek vélt gesztusok fele irányul, és szemléletében a nüanszoknak, a hétköznapiságnak nincs helye, addig Benjamin épp hogy az apró, az esetleges és a rezdülésszerű, az avatatlan szem számára alig látható dolgok felé fordítja tekintetét, bennük látja meg a lényegit. Lukács sorsfordító gesztusokat elemez esszéiben, bennük az esetlegesség sorssá alakításáról beszél – lásd például Sören Kierkegaard és Regine Olsen című írását (Lukács 1977: 287–303) –, Benjamin ellenben az ételekről, a bútorokról, az álmokról vagy épp a bélyeggyűjtésről elmélkedik. Az előbbitől a tragédiához, az utóbitól pedig a barokk szomorújátékhoz vezet az út.

A „történelmi események fordulópontján” (116) álló Moszkva leírását egyfelől a proletárdiktatúra jelene, még inkább pedig a jövője iránti kíváncsiság hatja át, másfelől pedig a szovjet rendszerrel szembeni éles szemű kritika és annak visszáságai, belső ellentmondásai iránti érzékenység jellemzi. E kettősséget és Benjamin szovjet kommunizmussal szembeni kételyeit tükrözi a kijelentés, amely a Julia Radt-Cohnnak címzett levelében olvasható: „Teljesen előreláthatatlan, hogy Oroszországban a közeljövőben mi fog kisülni mindebből. Talán egy valódi szocialista társadalom, talán valami egészen más” (112). Itt köszön vissza az a Benjaminnal kapcsolatban gyakran felmerülő, az utószóban is érintett kérdés, hogy „igazi” marxistának tekinthető-e. Benjamin nézetei részét képezik a tág értelemben vett marxista tradíciónak, túl is mutatnak rajta – különösen a történelem fogalmát illetően (Márkus 1998: 839). A fordító szerint Benjamin *Moszkvai naplójára* jellemző, eszmetörténeti besorolásoknak ellenálló gondolkodásának középpontjában az a kritikai kérdés áll, hogy „lehet-e, és ha igen, hogyan lehet tudományos és esztétikailag is komolyan vehető igényességgel működtetni a materialista dialektikát, s vajon megakasztható, megkérdőjelezhető-e vele a kapitalista fejlődés” (213). Az általam egyébként kielégítőnek vélt válaszhoz csak annyit fűznék hozzá, hogy a *Moszkvai napló* kritikai kérdésénél az említett szempontokon kívül az egyéni élet minőségének mérlegre állítása is fontos szerepet

játszik. A napló legérdekesebb részei talán éppen azok, melyekben a mindennapi élet változásainak nyomon követése, a változások egyénre gyakorolt hatásainak értékelése zajlik. Benjaminra minden bizonnyal mély benyomást tett a hétköznapi kaotikus légkör, a társadalmi átalakulást szolgáló kísérleteknek való kitettség, a bizonytalanság, az előre láthatatlan változás és az átmenetiség állandósulása, amely a húszas évek Moszkvájának légkörét meghatározta. Ahogyan egy bolthelyiségből egyik napról a másikra iroda válhatott, úgy egy katona is színházigazgatóvá léphetett elő ugyanilyen rövid idő alatt (124). Az emberek a történelem és az állam érdekeinek szolgálatába állítható eszközökké váltak. Az individualitás minden lehetséges oldalról leépült, melyek közül Benjamin számára talán a magánélet eltűnése („a bolsevizmus eltörölte a magánéletet”, lásd 125) és az önálló vélemények korlátozottsága, sematizálódása (131–132) a legriasztóbb. A moszkvai útinaplójából kitűnik, hogy a Szovjetunió sem képez kivételt az észrevétel alól, melyet Benjamin az *Egyirányú utcában* tesz, tudniillik, hogy „az élet konstrukcióját pillanatnyilag sokkal inkább a tények hatalma s nem a meggyőződések ereje határozza meg” (Benjamin 1980: 485).

Ugyanakkor a bolsevikok által bevezetett üdvözlendő kezdeményezésekről sem mulaszt el beszámolni, mint amilyen a korrupció visszaszorítása vagy a szociális háló kiépítése voltak. A *Moszkvai napló* karizmája éppen abban rejlik, hogy képes visszaadni a korszak ambivalenciáját, összhangban a „kétértelműség dialektikájának” benjamin-i koncepciójával, amelyről Márkus György (1988) beszél *Walter Benjamin, avagy az áru mint fantazmagória (II)* című tanulmányában. Eszerint egy történelmi szituáció negativitása magában hordozza a megváltás lehetőségét.

Az elméleti dilemmákat, melyekkel a baloldali értelmiség a húszas években szembesült, Benjamin egy józan ítélőereje teljében lévő, ritka éles szemű megfigyelő nézőpontjából tárgyalja. Az egyik legnagyobb ilyen dilemma Vlagyimir Iljics személyének kultuszát érinti, akinek neve „egyre nagyobbra és nagyobbra nő” (143), a húszas évek végére amolyan – Ernesto Laclau korszerű kifejezésével élve – „üres jelölővé” (Laclau 2019: 58–63) dagad; a kifejezés eredeti jelöltjétől elszakadva és jelentésétől megfosztva olyan referenciává válik, amellyel bármilyen állítás vagy tett igazolhatóvá vagy pedig cáfolhatóvá válik. Még a csecsemők fejlődését is abban mérik, hogy mikortól képesek kérésre rámutatni a Lenin-arcképre (120–121). A *Moszkvai napló* a korabeli orosz jelen tapasztalatainak problematikuságára világít rá, mely által a jövő válik kérdésessé: mivé lesz az ország jövője vezetőjének halála után? Benjamin az Oroszországot afféle új ikonokként ellepő Lenin-portrék egyikének szimbolikáját beszédesnek véelve, annak profetikus leírásával zárja a *Moszkva* címen összegyűjtött feljegyzéseit: „Lenin az asztalnál, a *Pravda* egyik száma fölé hajolva. Ahogy így átadja magát egy efemer újságnak, megmutatkozik lényének dialektikus feszültsége: míg tekintete bizonyossággal fordul a távoli felé, szívének fáradhatatlan gondja a pillanaté” (143).

Míg a Moszkváról szóló gondolatképek az író számára újszerű tapasztalatok minél pontosabb megragadása által igyekeznek feltárni a helyben és időben meghatározott valóság lényegi tulajdonságait, és ezáltal akkomodálni hozzájuk, addig a *Berlini krónika* a már jól ismert terek, hangulatok és viszonyok felidézése által keresi az ént, aki már mérhetetlen távolságban van attól az önmagától, akire a szöveg alanyaként – többször is egyes szám harmadik személyben – hivatkozik. A két szöveg téje és iránya tehát ellentétes. Az előbbi a jelen újszerű élményeinek mélyebb megértését, az utóbbi a múlthoz való viszony kialakítását célozza meg.

A *Berlini krónika* visszafelé tekint: a múlthoz intézi kérdéseit. Az író itt saját emlékeztékét tájait járja be, személyisége és elméleti beállítódása, a részletek iránti kifinomult érzéke kialakulásának alapköveinél időz el. Az olvasó előtt feltárul egy berlini zsidó polgári családban eltöltött gyermekkor, az egyetemi ifjúság tevékenysége és a berlini kávéházak világa a századforduló környékén. Míg Moszkva európai nagyvárosoktól eltérő hangulata lenyűgözi Benjaminget, valódi egzotikumként tekint rá („maga a kandírozott Kelet”, lásd 140), Berlinre a polgári életforma és a kapitalista elidegenedtség otthonaként tekint. Kávéházai, mulatói és közterei a századelő dekadens zavarodottságát látszanak képviselni Benjamin szemében. A berlini utcák a moszkvaiakhoz képest üresek és sivarak, leginkább egy versenypályához hasonlítanak, „ahol egy mezőnyi, hatnapos versenyen részt vevő kerékpáros száguld előre elkeseredetten” (117). Amíg Moszkva a forradalom óta kasztállammá alakult (131), azaz állampolgárai tekintélyét nem a vagyonuk vagy a rangjuk, hanem a párthoz való tartozásuk határozza meg – ami egyébként nem garantálja az előnyösebb társadalmi berendezkedést –, Berlinben virágzik a kapitalizmus, és az osztálykülönbségek lépten-nyomon kiütököznek. Ki tudhatná ezt jobban, mint egy jómódú zsidó kereskedő fia, Walter Benjamin. A berlini gyermek- és fiatalkor felidézésének fontos mozzanata a szegénységhez és az alsóbb osztályok tagjaihoz való tudatos viszony kialakításának bemutatása. Mintha Benjamin saját példáján keresztül akarná érzékeltetni, hogy egy polgári háttérrel rendelkező baloldali értelmiségi számára az osztálytudat kialakítása ugyanolyan fontos, ha nem még fontosabb, mint egy proletár számára. A prostituáltak, koldusok és általában a nyomor felé fordított kiemelt figyelem mindkét városképen végigvonul. A koldusokról például nem kis iróniával azt állapítja meg, hogy „minden moszkvai intézmény közül egyedül ők a megbízhatóak, és tartják rendületlenül a helyüket, miközben körülöttük minden mozgásban van”, még annak ellenére is, hogy nem sok alamizsnát kapnak, tekintve, hogy a forradalom után rossz társadalmi lelkiismeret enyhülni látszik, és vele együtt az általa táplált adakozókedv is (123). A *Berlini krónika* egy bekezdésében pedig a karácsony (már akkor elidegenedett) ünnepének osztályvonatkozásait elemzi, amelyek már a gyermekkortól kezdve élesen kettészelik a társadalmat a vagyonbeli különbségek mentén.

De eljött a karácsony, és a polgárgyerek szeme előtt egyszerre csak két hatalmas táborra osztotta fel a várost. Nem az igazi, valóságosakra, amelyekben a kizsákmányoltak és az urak állnak egymással szemben kibékíthetetlenül. Nem, ez egy beállított, elrendezett hadszíntér volt, majdnem olyan valószerűtlen és művi, mint a jászolok, amelyeket papírból és fafigurákból készítettek, viszont ugyanolyan régi és tiszteletet parancsoló is egyben: jött a karácsony és elválasztotta a gazdagot a szegénytől. Eljött a karácsony és kettéosztotta a gyerekeket azokra, akik ott vonultak végig szüleikkel a Potsdamer tér bódéi előtt, és azokra, akik odabent, egyedül babáikat és báránykáikat árulták a velük egyidőseknek. Eljött a karácsony és vele együtt az áruk ismeretlen világa (190).

Fiatalkorának meghatározó szellemi csoportosulására, a Dorotheen utca 6. szám alatt, „Otthon”-ként emlegetett székhelyükön gyülekező „Szabad Egyetemistákra”, az általuk képviselt szellemi irányzatra és kieszközölni kívánt változásokra Benjamin így emlékszik vissza: „Egy végső, heroikus kísérlet volt ez arra, hogy úgy változtassunk az emberek hozzáállásán, minek során nem indítunk támadást viszonyaik ellen” (156). A felismerés, hogy a haladó szellemű polgári szemlélet nemcsak meddő, de hosszú távon halálra van ítéelve,

elindította Benjaminget azon az úton, melyen aztán Lukács György, Bertold Brecht és Asja Lácis útbaigazításával a kommunizmushoz jutott el.

A *Moszkvai napló* és a *Berlini krónika* is kritikai szemléletük miatt válnak jelentős írásokká. Míg az előbbiben a szovjet típusú proletárdiktatúra melletti maradéktalan elköteleződésre való képtelenség, az utóbbiban a polgári életforma ellentmondásaival szemben táplált ellenérzések szolgáltatnak alapot a kritikának. Így bár a Moszkvával kapcsolatos reflexiók keletkezésüket tekintve régebbiek, mint a *Berlini krónika*, emez mégis megelőzi azokat nemcsak az általa leírt időszak idejét tekintve, hanem Benjamin szellemi fejlődésének íve szempontjából is, amely a burzsoázia kritikájától indulva jutott el a marxizmussal való rokonszenvezhez.

Tapasztalat és szegénység című esszéjében Walter Benjamin saját korát olyan új barbársággként jellemzi, amelyben a tapasztalatszegénység uralkodott el, s bár a tapasztalatok megsokasodtak, a világ egyre kevésbé viseli magán azok nyomait (Benjamin 1980: 735–745). Ha elfogadjuk ezt az állítást, egyúttal azt is hozzátehetjük, hogy e téren máig sem lettünk gazdagabbak. Ha az itt bemutatott kötet írásait szemléljük, akkor pontosan e tapasztalatszegénységnek való makacs ellenállást találjuk bennük. Benjamin kétségkívül korának egyik legjobb megfigyelője. Képes szabadon szemlélődni a külvilágban és a saját belső világában egyaránt, miáltal valós tapasztalatokra tesz szert. A *belső világ krónikája* című könyv olvasása talán ad némi esélyt a megfigyelés, a szemlélődés, a tapasztalás művészetének mimetikus újratanulására.

Hivatkozott irodalom

- Benjamin, Walter (1980): *Tapasztalat és szegénység*. In *Angelus novus – Értekezések, kísérletek, bírálatok*. Radnóti Sándor (szerk.). Budapest: Magyar Helikon. 735–756.
- Benjamin, Walter (2020): *A belső világ krónikája*. Zsellér Anna (szerk.). Budapest: Kijárat.
- Laclau, Ernesto (2019): Populizmus: Mit fed a név? *Kellék* (61): 53–68.
- Lukács György (1977): Sören Kierkegaard és Regine Olsen. In *Ifjúkori művek*. Tímár Árpád (szerk.). Budapest: Magvető.
- Lukács György (2009): *A regény elmélete – Dosztojevszkij-jegyzetek*. Budapest: Cond-Cura Alapítvány.
- Márkus György (1998): Walter Benjamin, avagy az áru mint fantazmagória (II). *Holmi* 10(6): 837–849.
- Tamás Gáspár Miklós (2021): A romantika és Walter Benjamin. 1749. (június) Interneten: <https://1749.hu/fuggo/essze/tamas-gaspar-miklos-a-romantika-es-walter-benjamin.html> (letöltve: 2024. július 30.).

Erőss Réka

elsőéves doktorandusz hallgató a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Filozófiai Doktori Iskolájában.

MEGJELENT! MEGJELENT! MEGJELENT!

Társadalomtörténeti Monográfiák 14. kötete

Nagy Andor

TISZTVISELŐI ÉLETPÁLYÁK

A brassói szász vezető elit társadalmi
érvényesülése (1650–1750)

Jelen kötetben a szerző egy olyan forrástípust hasznosít társadalomtörténeti szempontból, amely eddig jórészt csak az irodalomtörténészek számára tűnt érdekeseznek. A dél-erdélyi szász kereskedőváros, Brassó egyházközségi levéltárának gazdag gyűjteményében fellelhető, nyomtatott és kéziratos alkalmi írások először kerülnek statisztikailag is értékelhetően nagy számban a történetész asztalára. A belőlük kinyert hivatal- és kapcsolattörténeti adatok a város politikai és egyházi elitjének érvényesülési stratégiáit tükrözik. Egyetemi disputációk, lakodalmi és névnapi köszöntők, hivatali beiktatások, előléptetések, kinevezések, halotti búcsúztatók, értesítők és beszédek szövegeit a szerző a közösségi emlékezés kifejezésének tekinti. Olyan alkalmaknak, amelyek az egyéni karrierpályák pillanatfelvételeiként a társadalmi kapcsolatok tudatosan épített szerveződési formáira is fényt derítenek. Az adatbázisban felépített információk alapján, kiegészítve a városra és körzetére vonatkozó családtörténeti, genealógiai, művelődés- és hivaltörténeti kutatások eredményeivel, rekonstruálhatóvá vált a kora újkori hivatali viselő és értelmiségi elit családi-rokoni kapcsolathálózata, a fejlődési pályák és érdekérvényesítő viszonyok összefüggése.

Derzsi Júlia

A 232 oldalas kötet ára 4300 Ft.

Megrendelhető a <https://korallfolyoirat.hu> honlapon.

Várjuk megrendelését!

Korall Társadalomtörténeti Egyesület

